

קזוז עקום *Deverra tortuosa* - פורח בספר ובמדבר

(אוגוסט 2016)

כתב: אבי שמידע

קזוז עקום *Deverra tortuosa* (שמו המדעי הקודם *Pituranthos tortuosus*) הוא צמח ממשפחת הסוככיים הגדל בספר ובנגב. זהו בן-שיח המעוצה רק בבסיסו ועיקר נופו הוא מערך של גבעולים ירוקים רותמיים, לרוב חסרי עלים שגובהו מגיע ל-60 ס"מ. הגבעולים זקופים אך גדלים בצורת זיגזג ומכאן תואר שם המין "עקום". לעלים שבבסיס המעוצה נדן וטרף הגזור לאונות נימיות, ואילו העלים העליונים שעל גבי הגבעולים הרותמיים מנוונים לפטוטרת בלבד העוטפת את הגבעול כנדן קרומי. העלים קצרי חיים, מופיעים בחורף ונושרים בימים החמים של חודש אפריל. בקיץ ובסתיו נעשית רוב ההטמעה על ידי הגבעולים הירוקים.

קזוז עקום

מימין - מראה כללי. צילם: שמואל מזר ©; משמאל - קצות ענפים עם סוככים. צילם:

ליאור אלמגור ©

לצפייה מיטבית - לחצו על התמונות

קזוז עקום פורח כמעט כל השנה, אך תקופת הפריחה העיקרית היא בקיץ, מחודש יוני ועד חודש ספטמבר בהתאם למשק המים בבית-גידולו. פריחה דלילה מתקיימת כל חודשי השנה כאשר בבית-הגידול ישנה רטיבות או לאחר עונת גשמים ברוכה. שיא הפריחה משתנה

מאזור לאזור; בעוד שבחגורת הספר של שדרת ההר, דרום פלשת והנגב המערבי שיא הפריחה הוא לרוב בחודש יוני ומחצית חודש מאי - הרי בהר-הנגב הוא פורח בחודשי אוגוסט-ספטמבר.

התפרחות של **קזוח עקום** הן סוככים הנישאים בראש הענפים הרוותמיים. מספר קרנות הסוכך 6-10 והן קצרות (1-2 ס"מ) ושוות אורך. הפרחים בצבע ירוק-צהבהב, מעטים בכל סוככון. כל פרח בנוי 5 עלי כותרת זעירים הבנויים בצורת גלגל או קערה פתוחה, קוטר הפרח 3 מ"מ. כל הפרחים בתפרחת הם דו-מיניים כאשר כל בפרח מבשילים בתחילה חמשת האבקנים הנישאים על 5 זירי אבקנים ארוכים ומפושקים קלות (פרוטאנדריה) ולאחר מכן מבשיל החלק הנקבי הבנוי משני עמודי עלי ישרים העולים ממפרק הכנית שמעל שני עלי השחלה במרכז הפרח. בגלל אי החפיפה בין השלב הזכרי והנקבי לא מתאפשרת האבקה עצמית בתוך הפרח, אך האבקה שכנים בין פרחים שכנים ובין פרחים בתפרחת אחרת ותפרחות הנמצאים בשלב זכרי לבין תפרחת אחרת על אותו הצמח הנמצאת בשלב נקבי - אפשרית. הפרי דו-זרעון דמוי ביצה בעל שערות זעירות ומגומם בפניו, גודלו 2-3 מ"מ.

קזוח עקום בפריחה

מימין - צילם: עוז גולן ©; משמאל - צילם: שמואל מזר ©

לצפייה מיטבית - לחצו על התמונות

קזוז עקום צילם: עוז גולן ©

מימין ובמרכז - פרחים לקראת השלב הזכרי; משמאל - השלב הזכרי.

לצפייה מיטבית - לחצו על התמונות

קזוז עקום - שלב נקבי. צילם: עוז גולן ©

לצפייה מיטבית - לחצו על התמונות

קזוז עקום הוא צמח ערבתי אופייני המלווה את חברת לענת המדבר בכל רחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה. בארץ **קזוז עקום** גדל בעיקר בחבל האירנו-טורני, בעיקר בחגורת הספר במדבר יהודה והנגב הצפוני, אך בעולם תפוצתו אינה חודרת לאזור האירנו-טורני במרכז אסיה ועיקר תפוצתו הגיאוגרפית היא דווקא באזור הסהרו-ערבי ובחגורת הספר אל עבר האזור הים-תיכוני בכל הסהר הפורה ומערבה עד הרי האטלס בצפון-אפריקה. בארץ **קזוז עקום** חודר מעט לתוך החבל הים-תיכוני. במישור החוף ובשפלה הדרומית הוא נעשה נדיר מאוד מצפון לקו להב - רוחמה גברעם ובחגורת הספר של האשדות המזרחיים. הקזוז אינו מצפין כמעט מצפון לנחל פרת והוא נעדר כמעט לגמרי מחברות הספר של הגליל המזרחי ודרום הגולן. בית הגידול האופייני בחגורת הספר, במדבר יהודה ובנגב הצפוני הוא מדרונות אבניים; במדבר הקיצוני דרומית לקו מצפה רמון - נחל צין, תפוצתו מצטמצמת לבתי גידול יותר לחים, כמו ערוצים סלעיים וכיסי סלע במדרונות

לענפי **קזוח עקום** ריח של סלרי או כרפס כאשר ממוללים אותם. ניתן להשתמש בהם להכנת מרק שדה משובח בטעם וריח "שמיר", כמשקה או כתבלין למאכלי בשר; מומלץ לאסוף ענפונים ירוקים ולהוסיף אותם למים מורתחים למספר דקות. הצמח מקובל כצמח מרפא ברפואה עממית אצל הבדווים בנגב ובסיני וכן גם בארצות צפון אפריקה. הוא נחשב יעיל לטיפול במגוון של מחלות כאשר הוא ניתן כמשקה מימי שבו הרתיחו ענפים של הצמח. במצרים ובארצות צפון אפריקה נעשו אנליזות של החומרים המשניים שבענפים ופירות של קזוח עקום. הצמח עשיר בשמנים אתריים וכן בנוכחות גבוהה של חומרים מקבוצות הגלוקוזידים הפלבונואידים, סטרואידים ופורנוקומרינים. חומרים שבודדו מהצמח נמצאו כיעילים בעיכוב גידול של פטריות, חיידקים וזחלי חרקים וייתכן גם שכנגד תאים סרטניים של אדם מסוגי סרטן אחדים שגודלו בתרבות.

מין שני, **קזוח תלת-קרני** (*Deverra triradiata*) גדל בארץ בנגב והוא "מחליף" את **קזוח עקום** במדבריות חמים וגדל בעיקר בערוצי ואדיות גדולים. בעוד של**קזוח עקום** ריח חריף של סלרי, הרי של**קזוח תלת-קרני** ריח חלש של פטרוזיליה. זהו צמח סודני שענפיו הזקופים מגיעים לגובה רב יותר מזה של קזוח עקום (עד 80 ס"מ ויותר); הם עבים יותר בקוטר 4-7 מ"מ, לעומת הענפים הדקים של קזוח עקום שקוטרם 2-4 מ"מ.

קזוח תלת-קרני מכיל בענפיו פורוקומרינים הגורמים לדלקות עור (Ashkenzy et al., 1983) ולכן **אין להשתמש בו למאכל ולמרפא (!!!)**, בניגוד לשימוש המותר ב**קזוח עקום**. כאשר הזינו חולדות מעבדה לבקניות במזון שהכיל ענפים של **קזוח תלת-קרני**, נמצאה תופעה של נמק בחלקי גוף שונים ובעיניים בתנאי חשיפה לאור השמש (Nyska et al., 1984).

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2016 קזוח עקום *Deverra tortuosa* - פורח בספר ובמדבר (אוגוסט 2016), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 3.
/https://www.kalanit.org.il/deverra-tortuosa